

Remissyttrande:

En ny taltidningsverksamhet (Ds 2012:12)

Sammanfattning

Journalistförbundet är starkt kritiskt mot hur förslagen om förändrad taltidningsverksamhet har beretts. I praktiken har Kulturdepartementets och på senare år Talboks- och punktskriftsbibliotekets, TPBs, arbete i frågan förändrat verksamheten redan innan saken blir föremål för demokratisk prövning i Riksdagen. Såväl tidningsföretag som skött produktion av egna taltidningar som de produktionsbolag, dit andra tidningsföretag outsourcat produktionen, har redan kommit långt i allt det arbete som hör ihop med avvecklingen av produktionen av inlästa taltidningar. På det här sättet har politik skapats av en myndighet. Det innebär att det inte är demokratiska beslut som styr utvecklingen även om man avser att inhämta Riksdagens godkännande i efterhand.

Journalistförbundet avstyrker avveckling av stödet till inlästa taltidningar då användare på olika sätt gett uttryck för att man fortfarande önskar sådana. De tidningar som kunnat leverera tidningarna i såväl inläst som RATS-version har samlat betydligt fler abonnenter till den inlästa versionen, trots att RATS-tekniken i princip ger användarna hela tidningen. Ett sätt att tillgodose såväl dem som föredrar en inläst tidning som dem som vill ha tillgång till en större del av tidningen, skulle kunna vara att kombinera inläst material med talsyntes.

Vi tillstyrker förändrad distribution som utgår från modern teknik. Journalistförbundet tillstyrker också att nuvarande stödsystem med schablonersättning ersätts av en ordning där tidningsföretagen får betalt för sina faktiska kostnader.

Journalistförbundet anser vidare att det ankommer på TPB att, förutom upphandling av externa producenter, även hantera de ekonomiska anspråk som kommer att aktualiseras med anledning av den upphovsrättsliga användning som verksamheten innefattar.

Utgångspunkter

Journalistförbundet har två huvudsakliga intressen i fråga om taltidningsproduktionen. Det ena är att 100-200 journalister idag är anställda på tidningsföretag och produktionsbolag för att redigera och läsa in material. Utöver sin kompetens i journalistik har de en branschkunskap och kontakter med användarna som är värdefull. Om promemorians förslag blir verklighet kommer deras nuvarande arbete att försvinna. Deras kompetens måste kunna användas på annat sätt, till nytta och glädje för både taltidningsverksamheten och prenumeranterna.

Det andra är upphovsrätten till det redaktionella material som utgör utgångspunkten för produktionen av taltidningar och som inte diskuteras i promemorian.

Förslaget innebär stora förändringar jämfört med den nuvarande ordningen för distribution och produktion av taltidningar, samtidigt som promemorian slår fast att det under en övergångsperiod är nödvändigt med två parallella system. Den nyordning som föreslås innebär att texter och eventuellt också bilder införda i dagstidningar kommer att distribueras via Internet i en version som ytterst utformas av de producenter som TPB upphandlar. Den ordning som föreslås har inte avtalsreglerats eller förhandlats när det gäller upphovsrättslig reglering och ersättning. Journalistförbundet kommer att aktualisera detta och ta kontakt med andra upphovsmannaorganisationer för att informera om det aktuella förslaget i allmänhet och konsekvenserna för upphovsrätten i synnerhet.

De upphovsmän som förkommer i svenska dagstidningar är dels anställda journalister, dels frilansar, men till exempel författare är också en stor och viktig grupp. Det har blivit allt vanligare att det i svensk dagspress införs romaner (publiceringen i DN sommaren 2007 av en del av Stieg Larssons Millennium-trilogi är ett exempel). Att texter eller bilder införs i en dagstidning (eller tidskrift för den delen) innebär inte att medieföretaget automatiskt blir rättsinnehavare till texten eller bilden.

Då TBP redan idag har ett uppdrag att hantera ersättningar för talboksverksamheten föreslår vi att TBP, förutom sin upphandlande roll, även får i uppdrag att teckna avtal och förhandla om ersättningar till uphovsmännen för den nya taltidningsdistributionen. Den så kallade generella avtalslicens som kan komma att föreslås av justitiedepartementet i en proposition inom kort (en ordning som är föreslagen i SOU 2010: 24, "Avtalad upphovsrätt"), ser vi som ett ändamålsenligt

verktyg för att klarera rättigheter för den stora mängd upphovsmän av skilda bakgrunder, t ex utländska sådana, som förekommer i svenska dagstidningar.

Det bör därför enligt vår uppfattning tas i beaktande, när det gäller kommande kostnader, att den nya distributionen kommer att medföra kostnader för upphovsrättsersättningar.

Självkostnadsprincip

Taltidningsverksamheten kostade staten 125,1 miljoner kr 2011, för 8000 prenumeranters taltidningar. Journalistförbundet har tidigare reagerat på att stödet till produktionen utgått som ett schablonbidrag till tidningsföretagen. På detta sätt har vissa tidningsföretag, med produktion av flera taltidningar, kunnat göra miljonvinster på verksamheten, antingen genom att hårt rationalisera verksamheten i egen regi eller lägga ut produktionen på något av de produktionsbolag som etablerats i branschen.

Med den senare modellen har tidningsföretagen behållit en del av pengarna – Journalistförbundet känner till exempel på upp till 30 procent – utan någon större motprestation. Produktionsbolag har fått sköta produktionen med 70 procent av de pengar som varit avsedda för att finansiera produktionen. Såväl på tidningsföretag som på produktionsbolag har följden blivit en kostnadsjakt som lett till sämre kvalitet på produkten och att arbetet bedrivits i strid mot gällande regler, till exempel har man avvikit vad gäller trogenhet till förlagan. Material som finns i liknande versioner i flera tidningar, har lästs in i endast en version, i vissa fall har taltidningsprenumeranter fått en produkt som innehåller redaktionellt material som inte ingår i förlagan. Anställda i verksamheten har berättat om hur försök att slå larm om missförhållanden inte lett till några förändringar. Taltidningsnämnden har gjort vissa stickprover men tvingats konstatera att det behövs mer omfattande undersökningar för att kunna dra några säkra slutsatser. Dessa har man å andra sidan inte tid att göra eftersom sådant kontrollarbete tar mycket tid. Rationaliseringen av verksamheten och den förväntade förändringen av produktionen, har i stället stått i fokus för TPB, Taltidningsnämndens kansli och tidningsföretagen.

Journalistförbundet välkomnar därför en övergång till ett system som ger tidningsföretagen ersättning för faktiska kostnader, det gynnar också de företag som tidigare inte fått sina kostnader täckta genom schablonbidraget.

Ny teknik

Journalistförbundet ser precis som författarna till promemorian möjligheter att använda modern teknik i distributionen av taltidningarna och det är positivt att behov av användarstöd vid ett sådant teknikskifte beaktas. De pengar som på sikt frigörs borde användas till stöd för produktion av ytterligare taltidningar. Men i stället anges i promemorian att kostnaden, med alla föreslagna åtgärder, väntas minska till 70 miljoner kronor 2014 och 2015. Det går inte att befria sig från misstanken att det främst är ekonomiska motiv bakom förslagen till förändringar.

Staten har hittills inte tagit ansvar för att förse de funktionshindrade med de taltidningar dessa vill ha. När tidningsföretag tagit initiativ, ofta sedan funktionshindrade hört av sig, och ställt frågor om möjligheterna att starta nya taltidningar har man fått svaret att det inte finns pengar till ytterligare verksamhet.

Det innebär att funktionshindrade ska vara bosatta på vissa orter, eller i vissa områden, i Sverige för att få tillgång till lokaltidningen i taltidningsversion. I promemorian ses inte detta som ett problem ur likabehandlingsperspektiv, i stället konstaterar man att 85 procent av tidningar med utgivning sex-sju dagar per vecka finns som taltidningar, att mer än hälften av landets samtliga dagstidningar utkommer som talutgåva och att de sammantaget täcker i det närmaste hela landet. Systemet har inte innehållit ett allmänt stöd till verksamheten, utan det har varit och kommer enligt förslagen att fortsätta vara frågan om ett selektivt stöd. Det är djupt otillfredsställande.

Önskad förändring?

Prenumeranternas egna önskemål är inte entydiga, det vill säga ger inte en klar bild av vilket system som föredras. Av information som finns publicerad på Taltidningsnämndens hemsida framgår att de tidningar som levereras som taltidningar i både inläst och RATS-version 2010 hade 601 kunder som fick den inlästa versionen och 59 som fick talsyntesversionen. Sundsvalls Tidning har 189 abonnenter på den inlästa versionen 2012, men faller bort ur jämförelsen eftersom några talsyntesabbonenter inte redovisas. De andra tidningarna levererade inläst version till 400 abonnenter och RATS-versionen till 43 kunder. Även om kvalitén på talsyntes successivt förbättrats så är denna form uppenbarligen mindre attraktiv för användarna. Den mänskliga rösten har kvaliteter som en maskin inte har.

I stället för att respektera detta val behandlar promemorian detta som en fråga om tillvänjning, även om det påpekas att det brukar ta lång tid att vänja sig vid talsyntesen. Parallellt med övergången till syntetiskt tal sker ett teknikskifte som vissa användare, trots utlovat stöd, kommer att uppleva som mer eller mindre komplicerat. Det finns en risk att användare slutar prenumerera på taltidningen, att det blir en ännu mindre del av målgruppen som håller sig med taltidning.

Inläst material – och talsyntes

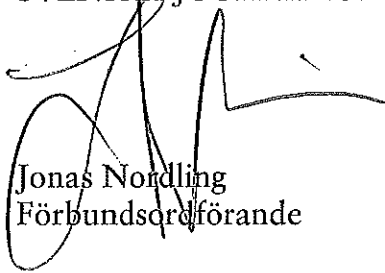
Den stora förtjänsten med att gå över till produktion med talsyntes är att en större del av tidningens redaktionella material – nästan hela tidningen – kan bli tillgänglig för prenumeranterna. I vissa fall läses idag in beskrivningar av bilder, dessa kommer att falla bort i det förslagna systemet. Tidigare har också angetts att vissa tabeller skulle vara svåra att återge, men det är möjligt att den tekniska utvecklingen kan avhjälpa sådana brister.

Ett sätt att tillgodose såväl dem som föredrar en inläst tidning som dem som vill ha tillgång till en större del av tidningen, skulle kunna vara att kombinera inläst material med talsyntes. Även om det blir en ”dubbel” eller mer komplicerad produktionsprocess skulle det bättre motsvara de behov som användarna uttryckt.

Begrepp

I promemorian används begreppet "utgivning" av taltidningar. Distribution via Internet är typiskt sett varken utgivning eller spridning, (se NJA 2010 s 135) varför vi föreslår att antingen begreppet "distribution" alternativt "publicering" används i lagen för att använda ett i juridisk mening korrekt språkbruk.

Med vänlig hälsning
SVENSKA JOURNALISTFÖRBUNDET

Jonas Nordling
Förbundsordförande

Bilaga:

Ledamoten i Taltidningsnämnden Ulrica Widsells yttrande angående nämndens remissvar på promemorian.

I den aktuella Ds 2012:12 behandlas ekonomiska aspekter på den nyordning med taltidningsdistribution som aviseras i utredningen. Vad som saknas i departementspromemorian är den upphovsrättsliga aspekten på att texter införda i svenska dagstidningar vidareanvänds på Internet. I sammanhanget är det viktigt att erinra om att bara för att en text införts i en dagstidning, innehas inte rätten till texten ifråga av tidningsföretaget. Svensk rätt bygger på den kontinentaleuropeiska rättstraditionen där upphovsrätten i första hand tillkommer upphovsmannen. Det är också så att i de upphovsmannagrupper som skriver texter i svenska dagstidningar finns både anställda och frilansande journalister. Därutöver publicerar sig exempelvis många författare regelmässigt i svenska dagstidningar, liksom många akademiker och debattörer.

Det är viktigt att taltidningsnämnden i sitt remissvar påpekar denna brist i promemorian, och mitt förslag är att TBP får i uppdrag att reglera frågan.

Med anledning av detta skulle jag vilja ha med följande tillägg i nämndens remissyttrande:

”För att den aviserade nyordningen skall kunna bli förenlig med gällande rätt krävs en särskild upphovsrättslig reglering (klarering) av det textmaterial som kommer att bli föremål för den framtida distributionen. I promemorian diskuteras kostnader för den kommande distributionen. Kostnader för den upphovsrättsliga användningen saknas dock, vilket är en uppenbar brist. TBP bör få i uppdrag att reglera frågan.”

Jag vill också att det framgår av protokollet från sammanträdet att jag gör följande uttalande mot den del av remissyttrandet som förordar inriktningen att helt ta bort den inlästa taltidningen.

Mitt uttalande:

”Journalistförbundet välkomnar ny teknik som ger användarna ökade valmöjligheter och tillgång till hela innehållet i tidningarna. Jag är kritisk till den del i remissyttrandet som förordar inriktningen att helt ta bort den inlästa taltidningen. Jag hänvisar till tidigare reservation från dåvarande ledamot Pnina Yavari Molin (Journalistförbundet) mot nämndens beslut i TTN-rapporten ”Framtida inriktning för taltidningsverksamheten i Sverige.”

Den inlästa taltidningen har en journalistisk kvalitet som med denna inriktning går förlorad, liksom den kompetens som taltidningsredaktörerna besitter.”

/Ulrica Widsell